

Oponentní posudek na bakalářskou práci Jana Vostrčila *KSČ na cestě do ilegality*.

Práce má obligátní rozsah a splňuje formální náležitosti, jakkoli by jí prospěla důkladnější kontrola překlepů a pravopisu. Struktura práce je třídílná, nepočítaje úvod a závěr. V první části (kap. 2) klasifikuje stranický systém ČSR podle Sartoriho a hovoří o právním rámci fungování stran resp. zastavování činnosti stran na počátku 30. let; v druhé části (kap. 3) je obecně popisován vývoj KSČ a v jistém smyslu také ČSR v uvedeném období; třetí část (kap. 4-5) obsahuje vlastní analýzu empirického materiálu. Zdroje jsou pro bakalářskou práci v dostatečné šíři (jednak sekundární literatura, jednak primární prameny, především tisk a archivní materiály; k některým problémům s charakterem zdrojů a jejich relevancí se dostanu později), práce však neobsahuje žádné shrnutí předchozího bádání.

Práce není opřena o žádnou teorii (resp. není o ní opřena vědomě), pouze pro marginální otázku je formálně použito Sartoriho.

Metody nejsou blíže specifikovány, jediné upřesnění se týká (patrně) způsobu, jakým je posuzována otázka, zda míra ilegálních aktivit KSČ v daném období narůstala (s. 13). Chybí především upřesnění metod práce s texty, zejména s tiskem. Např. znamená to, že autor prošel všechny texty ve všech uvedených novinách, všechny články indexoval podle obsahu a setřídil? Pokud ne – což se mi zdá pravděpodobnější – podle jaké klíče texty vybíral? Atd.

Práce nemá jasnou výzkumnou otázku, obsahuje ale jistý obecný cíl a jistou základní tezi. Autor hodlá nalézt a popsat změny ve fungování KSČ zhruba od r. 1929 do r. 1938 (s. 10), soustřediv se přitom pouze na jeden aspekt fungování, a sice prvky, které by odpovídaly jeho tezi o postupném přechodu k ilegální práci (explicitně např. v samém názvu práce a znovu na s. 10). Základní teze zní, že KSČ byla „*nucena koexistovat v rámci tehdejšího demokratického politického systému a zároveň vytvářet ilegální kanály komunikace, skrze které je strana schopna propagovat svou skutečnou antisystémovou politiku. V této situaci je KSČ nucena pracovat v modu poloilegální fungování, kdy se KSČ snaží poukazovat na určité možné formy ilegální práce...*“ (s. 10-11)... *KSČ se systematicky připravovala na ilegální činnost již od konce 20. let. Nárůst článků o činnosti ilegálních komunistických stran ve 30. letech lze připsat tomu, že KSČ se snažila více připravit na ilegální práci i ostatní členy a přívržence strany.*“ (s. 50-51)

Cíl poněkud znejasňuje užívané pojmosloví: v abstraktu autor říká, že ve své práci bude hovořit o možnostech semilegální práce; v popisu struktury práce tvrdí, že hlavním tématem bude analýza možných způsobů ilegální práce (s. 12); empirické jádro práce pak nadepisuje jako semilegální způsob prezentace ilegální práce (s. 32). Domnívám se – bez záruky – že autor se zabývá způsobem, jakým jsou v legálním tisku KSČ prezentovány ilegální aktivity jiných komunistických stran a následně tím, zda takto popsané ilegální aktivity prováděla v dané době také KSČ.

Necháme-li nyní stranou problém metod v úzkém slova smyslu, stojí tedy práce metodologicky na dvou nejistých nohou, na axiomu antisystémovosti KSČ v uvedeném období a s ní volně spojené perspektivě retrospektivní determinace (KSČ přešla za druhé republiky do ilegality, ergo musela do ní směřovat). Co se prvního týče, autor by měl obhájit, proč zvolil tak silný předpoklad a vysvětlit, co antisystémovostí KSČ přesně myslí. Co se druhého týče, autor by měl tento princip rovněž obhájit (např. sociální demokraté v závěru 2. republiky rovněž přešli do ilegality – znamená to tedy, že i oni do ní už v období 1. republiky směřovali?)

Na nižší úrovni obecnosti je pak největší problém s autorovým nevyřčeným, ale všudypřítomným předpokladem – v jistém smyslu součástí základní teze – , že obsah komunistického tisku je možno a nutno chápat jako návod, jako svého druhu instruktážní příručku (není přítom zcela jasné pro koho, zda pro straníky nebo pro voliče či příznivce, nebo pro všechny dohromady). A že tedy má smysl analyzovat obrazy ilegální činnosti v legálním tisku a srovnávat je s ilegální činností, která je/není na jeho základě prováděna.

Je ale legální tisk vhodným materiálem ke studiu přípravy na ilegální činnost? Pokud vše, co se píše o ilegálních aktivitách zahraničních komunistických stranách mělo sloužit jako návod – autor např. uvažuje o tom, že i články o ozbrojených revolucích v jiných zemích je třeba chápat jako možný vzor pro ilegální činnost v ČSR - , znamená to, že např. zpráva o počasí bude důkazem, že KSČ se připravovala na meteorologické pokusy?

Dále, znamená to, že i když o tomtéž – o ilegální činnosti komunistických stran – psal třeba tisk sociálnědemokratický nebo agrární (obojí tak činil), představovaly takovou instruktáž i články tohoto tisku? Předpokládám, že autor nejspíš namítne, že klíčové není, co se událo (jak zněl text), ale kdo a co jím zamýšlel (tzn. v tisku KSČ měly články jiný význam a byly autory jinak zamýšleny, než v tisku jiných stran). Ale hermeneutický přístup není slučitelný s retrospektivní determinací – co aktér zamýšlel nelze vyvozovat z toho, co se potom stalo, je třeba vycházet z toho, co bylo v daném okamžiku; směřování do ilegality nemůžete vyvozovat z toho, že později strana do ilegality přešla. Autor by tedy musel na něčem ukázat, že zde takový záměr byl (např. pokyn pro redaktory tisku, aby z těchto důvodů o něčem takto psali), nebo že jeho možné alespoň předpokládat (např. že strana měla vedle legální organizační struktury ještě strukturu ilegální nebo přinejmenším tajnou, nebo že třeba i legální organizační strukturou putovali ilegální či přinejmenším tajné oběžníky apod.).

Prísne vzato, s autorovým textem by to provést šlo – zjednodušeně řečeno, kdyby se obrátilo pořadí kap. 4 a 5 a spolu s ním i logika vysvětlení: místo předpokladu o směřování do ilegality, které se mělo projevat ve způsobu, jakým psal legální tisk a následném zjišťování, zda se tento záměr naplnil reálně prováděnými aktivitami by se vyšlo od doložení ilegálních aktivit, které by zakládali důvodné přesvědčení, že obrazy ilegální činnosti v legálním tisku byly zamýšleny jako jejich návod (ex ante) příp. jejich legitimizace (ex post).

Ale i kdyby se autor rozhodl pro tuto reinterpetaci – která má pochopitelně zase jiné slabiny, to nyní nechám stranou – , bude opět čelit problému s daty. Jestliže jsme se ptali, je-li legální tisk vhodným materiálem ke studiu přípravy na ilegální činnost, musíme se nyní ptát, jsou-li policejní záznamy resp. záznamy státní zastupitelství vhodným materiálem pro posouzení ilegální činnosti příp. pro záměry s touto činností. Není v daném typu materiálu skrytý silný bias? (Je to vlastně varianta problémů, které máme jako badatelé se studiem záznamu StB či které lze nejnověji demonstrovat na vyšetřování údajné přípravy teroristického útoku/akce Fenix)

Jsou to záznamy vedené pro sledování určitého druhu aktivit, v organizaci sloužící jistým účelům, navíc v organizaci – můžeme-li mluvit konkrétní o polici a státním zastupitelství za 1. republiky – některým aktérům nakloněné a některým naopak velmi nepřátelské. Jak je to ošidné? Např. autor uvažuje o tom, jestli KSČ prováděla partyzánskou činnost (s. 44), která mohla být odrazem jejího popisu v tisku (s. 37). Autor na základě policejního záznamu konstatuje, že o přípravě k takové činnosti hovořit lze a dokládá to mj. případem, kdy někdo prováděl cvičení průchodu územím „bílých“, kde se účastníci neměli nechat zajmout. Kdyby

tentýž údaj nefiguroval v policejní statistice, člověk by řekl, že to je popis skautské hry. To, co z ní dělá ilegální (?) činnost, je skutečnost, že je jako taková zanesena v policejním záznamu a že autor tohoto záznamu přisoudil této činnosti určitý význam (rudý komunista organizuje průchod územím „bílých“).

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou 2-3 v závislosti na průběhu obhajoby, zejména odpovědi na otázky stran antisystémovosti KSČ, retrospektivní determinace, metod práce s texty a vhodnosti užití dat.

Martin Polášek, 28.8.2015